

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
“ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”
АРХИТЕКТУРЕН ФАКУЛТЕТ**

РЕЦЕНЗИЯ

от

Член-кореспондент на БАН проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ

**Ръководител катедра «Архитектура и урбанистика»,
при Варненски свободен университет «Черноризец Храбър», Варна**

**Ръководител на Отдел «Инфраструктурни проекти» при
Лесотехнически университет, София**

ОТНОСНО:

Дисертационния труд на арх. ПЕТЪР НИКОЛОВ за получаване на образователна и научна степен “Доктор” по научна специалност: „Териториално и ландшафтно устройство и градоустройство“, професионално направление: 5.7. Архитектура, строителство и геодезия, катедра „Архитектура и урбанистика“, Архитектурен факултет, Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна.

Рецензията е представена в качеството ми на:

- **член на Научното жури**, назначено със Заповед N 355 от 27.05.2021 г. на Ректора на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, Варна, на основание на чл. 4, ал. 2 от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл.2 от Наредба N 12 за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ във ВСУ „Ч. Храбър“.
- **рецензент** по конкурса с решение на Научното жури от първото му заседание.

КРАТКИ БИОГРАФИЧНИ ДАННИ

Петър Николов е роден през 1979 г. във Велико Търново. През 1997 г. завършва природоматематическа гимназия “Васил Друмев” в родния си град. Следва „Архитектура“ в Университет по архитектура строителство и геодезия,

София. През 2006 г. се дипломира в катедра „Промислени и аграрни сгради“ с отличие и награда на Камарата на архитектите в България.

От септември 2006 г. е асистент във Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“. Преподавателската дейност на арх. Николов е свързана основно с дисциплините „Градоустройство“ и „Промислени сгради“, като през последните години води упражнения и по „Жилищни сгради“ и „Дигитални средства за проектиране - ArchiCAD“.

Между 2011 и 2019 г. участва като изследовател в два международни научно-изследователски проекта: TURAS и Citywalk. Между 2013 и 2021 г. завършва няколко обучителни курса, между които: „Интегрирано планиране и популяризиране на велосипеда в градска среда“, „Трансформиране на градската мобилност I: Въведение в транспортното планиране за устойчиви градове и II: Компоненти на транспортното планиране за устойчиви градове“. Във връзка с научно-изследователската си дейност участва в национални и международни научни и образователни форуми в София, Варна, Балчик (България), Дъблин (Ирландия), Ниш и Белград (Сърбия), Птуй (Словения), Вайц (Австрия), Орадя (Румъния). Самостоятелно и в колектив има публикации в български и чуждестранни специализирани научни издания с научно рецензиране и реферирани и индексирани издания. Научните му интереси са свързани основно с развитието на градовете и транспортните им системи и по – конкретно с проблемите на пешеходното и велосипедното движение в градовете.

Има богата проектантска практика. Член е на Камарата на архитектите в България.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави и заключение, с общ обем от 166 страници. В основния текст се съдържат 63 фигури. Списъкът на използваните литературни източници се състои от 75 български, 29 чуждоезични заглавия, проектни материали към ОУП, както и 28 интернет източници. В допълнение са обособени и 2 приложения.

СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода е изложена общата концепция на изследването. Изявени са: - Темата на разработката; Актуалността на проблема; Обекта и предмета, целта, задачите и работната хипотеза, териториалния и времевия обхват на изслед-

ването; Методологията на изследването; Структурата на изследването и кратка анотация на главите; Предназначението и очакваните приноси.

Актуалността на труда се предопределя от нарастващите комуникационно-транспортни проблеми на градовете в България и засилване влиянието им върху тяхната пространствена структура. Като недостатък в тази насока се отчита продължаващото и в днешни дни приоритетно инфраструктурно планиране, насочено към улесняване движението на моторни превозни средства. Проблемите са особено отчетливи в централните градски части. Налице е сериозно изоставането от популярни в Западна Европа добри практики за даване приоритет на алтернативните форми на градски транспорт и прилагане на мерки за нарастване на популярността им сред населението. Необходимостта от решаване на тези проблеми определя и актуалността на дисертационния труд.

Обект на изследване в дисертационния труд са комуникационно–транспортната система и пространствената структура на големи и много големи градове¹ в България. Според данни от Националния статистически институт, актуални към 31.12.2020 г., има шест града с население над 100 000 жители, два от които (Русе и Стара Загора) според критериите на българското градоустройство се класифицират като „големи“, а останалите четири (София, Пловдив, Варна и Бургас) като „много големи“. В шестте града с население над 100 000 души живее 33.5% от общото население на страната. От тях близо половината (17,2%) живее в столицата София. Тъй като столицата многократно надвишава по площ и територия останалите шест града, евентуалното ѝ включване би било некоректно – теза на автора, която приемам. Настоящото изследване се фокусира върху комуникационно-транспортните и пространствените проблеми на относително съпоставимите градове: Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора.

Предмет на изследване са взаимните връзки и зависимости между комуникационно-транспортната система и пространствената структура на големите и много големи градове в България в периода от Освобождението до 2020 г.

¹Авторът в случая приема класификацията на § 1 от Допълнителни разпоредби на Наредба 7 ПНУОВТУЗ, според която големи са градовете с население от 100 000 до 200 000 жители, а много големи са тези с население над 200 000 жители.

Изследователски проблем. Влиянието на комуникационно–транспортните системи върху пространствената структура на градовете е особено отчетливо с появата на предградия и периферни квартали. С общите устройствени планове се търсят възможности за нарастване на градовете, като тяхна обективна необходимост. Налице е обаче тенденция в плановете да бъде заложено прекомерно нарастване на градската територия. Проследявайки развитието на градовете в България сме свидетели на разрастване извън компактния град водещо до необходимост от нова инфраструктура и увеличаване на времето за пътуване.

Авторова теза. Промяната в пространствената структура и комуникационно-транспортната система на населените места е обусловена от факторите подвижност и достъпност, и историческото развитие на селищата. В следствие на появата на нови транспортни средства, се наблюдава очевидно изменение на тези два структуроопределящи елемента – пространствената структура и комуникационно-транспортната система. Проучваните градоустройствени и комуникационно-транспортни планове повдига въпроса за липсата на детайлна насоченост на устройствените и комуникационно-транспортните планове към нуждите на активните форми на транспорт и устойчиво развитие на градските транспортни системи в разглежданите градове. Планирането в България все още е насочено към улесняване движението на лични моторни превозни средства, което е съществен недостатък за устойчивото градско развитие. Налице е сериозно изоставането от популярни в Западна Европа добри практики за даване на приоритет на алтернативните форми на градски транспорт.

Целта на труда е разкриване на взаимни връзки и зависимости в еволюцията на развитие на комуникационно-транспортната система и пространствената структура на големи и много големи градове в България.

Основните задачи на изследване са:

- Да открие и систематизира графична и текстова информация, касаеща градоустройственото и транспортното развитие на Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора - от Освобождението до наши дни;
- Да проследи еволюцията на разглежданите градове в България и на комуникационно-транспортната им система от Освобождението до 2020 г.;

- Да направи диахронен анализ на градоустройственото и комуникационно-транспортното развитие на избраните градове за последните 140 години;
- Да проследи степента на нарастване на територията на градовете, заложена в градоустройствените им планове и населението им през анализирания период;
- Да изследва непроменливите през годините комуникационни направления (инварианти) и да ги илюстрира графично;
- Да разработи графично съпоставяне на пространствената и комуникационно-транспортната еволюция на Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора.

Методиката и инструментариума на изследване се основават на използване на общоприети и утвърдени в научната практика подходи – исторически, метод на индукция и дедукция, на анализ и синтез, сравнителен анализ, системен подход, статистически и емпирични методи. В процеса на изследване е приложен следният изследователски инструментариум :

- Събиране на наличен графичен и текстови материал;
- Систематизиране на събраната информация за градоустройствените и комуникационно -транспортните планове на разглежданите градове;
- Диахронен анализ на градската и транспортната еволюция на изследваните градове;
- Графичен анализ на градоустройствени и комуникационно-транспортни планове и карти на градовете Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора през разглежданите периоди, и съпоставяне на планираното със степента на реализация;
- Изводи за взаимната зависимост между комуникационно-транспортната система и пространствената структура на големите градове, отразена в общите устройствени планове.

Времеви обхват: Изследването е съсредоточено върху развитието на големи и много големи градове в България в периода от Освобождението до 2020 г.; **Пространствен обхват:** Градовете в изследването са дефинирани съгласно класификация, базирана на съществуващия брой на населението им, според §1 от Допълнителни разпоредби на Наредба №7 от 22 декември 2003 г. за правила

и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони. Макар и попадаща в класификацията като „много голям град“, столицата София не е част от изследването, поради многократно превишаващите спрямо останалите градове население и територия.

ПЪРВАТА ГЛАВА на труда е посветена на развитието на комуникационно-транспортната система и пространствената структура на Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора през периода от Освобождението до 1944 г. Изследвани са наличните градоустройствени планове и е направен критичен обзор, и изводи върху градоустройственото и транспортното развитието на тези градове от Освобождението до настъпването на промените в страната след 09.09.1944 г.

Във **ВТОРА ГЛАВА** на труда е проследено развитието на комуникационно-транспортната система и пространствената структура на градовете, обект на изследване, между 09.09 1944 г. и 10.11.1989 г. На базата на проучените общи градоустройствени и генерални комуникационно-транспортни планове е направен критичен обзор и изводи върху развитието на Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора. За периода авторът маркира важни специфични характеристики.

В **ТРЕТА ГЛАВА** се изследва градоустройственото и комуникационно-транспортно развитие на разглежданите градове през периода от края на 1989 г. до края на 2020 г. В периода се открояват стихийната реституция, липсата на стратегическо мислене за градското развитие, прилаганият фрагментарен подход в устройственото планиране, липсата на ефективна управленска намеса. В края ХХ в. и началото на ХХІ в. започва раздвижване в планирането с работата по новия ОУП на София. След това и в другите много големи и големи градове започва подготовка на нови ОУП, които да актуализират предвижданията на последните за социалистическия период ОГП. Разработват се и план - схеми на комуникационно-транспортните системи, с внимание върху проблемите на първостепенната улична мрежа. Специфично за новите устройствени планове е тяхната регулативна, а не директивна насоченост. Проблемът с реализацията им е изключително сериозен във връзка недостатъчните общински бюджети.

В **ЧЕТВЪРТА ГЛАВА** са разгледани принципни постановки относно еволюцията на градската структура и комуникационно-транспортните системи. Направена е графична съпоставка за пространствената и комуникационно- транспортна еволюция на Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора от Освобож-

дението до края на 2020 г. Отчетена е историческата роля и значение на транспортната инфраструктура за градското развитие. Застъпена е тезата, че в България процесът на „превземане“ на градовете от лични автомобили е забавен с административни мерки до края на 80–те години на XX в. Въпреки това в предвижданията на ОГП и ГКТП след средата на 60–те години на миналия век, специалистите залагат нарастване на първостепенната улична мрежа за покриване нуждите на растящите градове. Това рефлектира върху пространствената структура на градовете. Особено негативно се отразява на пешеходното и велосипедното движение, които на практика отсъстват в планирането на комуникационно-транспортните системи в много дълъг период от време.

Основните ПРИНОСИ на дисертационния труд са изведени на базата на поставените задачи и се свеждат до:

1. Систематизиране на голям обем графична и текстова информация, касаеща градоустройствената и транспортната еволюция на Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора и Русе от Освобождението до наши дни;
2. Извършване на диахронен анализ на градоустройственото и комуникационно-транспортното развитие на разглежданите градове за последните 140 г.
3. Разработване и графично съпоставяне на пространствената и комуникационно-транспортната еволюция на Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора и Русе, заложен в градоустройствените им планове, с изобразяване на основната улична мрежа на разглежданите градове;
4. Паралелно проследяване на степента на нарастване на територията на градовете, заложен в градоустройствените им планове и населението им през разглежданите периоди;
5. Изследване и графично илюстриране на непроменливите през годините комуникационни направления (инварианти).

Потенциални потребители

Трудът може да бъде използван от архитекти, инженери и други специалисти, чиято дейност е свързана с планиране и изграждане на градовете. Подходящ е при проектирането на ОУП не само на големите и много големите български градове, но и на всички останали населени места. Разработката може

да се използва в специализирани курсове или като тематичен модул в учебните програми по история и теория на градоустройството.

Перспективите за бъдещо развитие на темата включват:

- Изследване на времевия и пространствен изохрон в реална градска среда, с фокус върху български градове, и връзка на проблема с направата на план схеми на комуникационно-транспортната система към ОУП;
- Влияние на интелигентните транспортни системи и съвременните транспортни средства върху градското развитие;
- Нормативно определяне на мястото на активните форми на транспорт при планирането на ОУП;
- Проучване за регламентиране на междинни нива между ОУП и ПУП за нуждите на специализирани план схеми на комуникационно-транспортната система.

ПРЕЦЕНКА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ по дисертационния труд. Разработени са четири публикации. Те отразяват проблеми от дисертационния труд. Те са:

1. Никифоров,И., **П.Николов (2015)** Градоустройствено и транспортно развитие на София и големи български градове през периода 1944 – 1989 г. В: Сборник доклади VII Международна научна конференция “Архитектура, строителство – съвременност”, Варна, България, ISSN 2367-7252, стр. 69-77, ВСУ “Черноризец Храбър”, 2015.
2. **Николов,П. (2019)** Еволюция на градската форма и устойчиво планиране на комуникационно-транспортните системи”. Сборник доклади от IX Международна научна конференция по Архитектура и Строителство, ArCivE 2019. Варна, България, ISSN 2535-0781
3. **Nikolov,P., B. Nozharov (2020)** The development of contemporary urban transportation in relation to urban street network, Proceedings from 3rd International Conference on Urban Planning - ICUP2020, Nis, Serbia, ISSN 2738-0548, p. 41-47
4. **Николов,П. (2021)** Времева линия в градската форма и транспортните системи на някои български градове. Приета за публикация в Сборник доклади от IX Международна научна конференция по Архитектура и Строителство, ArCivE 2021. Варна, България, ISSN 2535-0781

ПРЕПОРЪКИ.

1. Дисертационният труд да бъде **издаден като самостоятелна монография** на български, а по възможност и на чужд език.

2. Арх. Петър Николов да продължи и в бъдеще публикационната си дейност, като разработи и публикува **научни студии и статии у нас и – особено в чужбина в реферирани и индексирани в световни бази данни архитектурни издания**, което ще даде възможност за цитиране на неговите изследвания, изводи и предложения.

3. Приносите на труда се основават основно на анализи. Рецензентът ги приема, но препоръчва на докторанта да продължи изследванията по темата, като **изяви приноси и на основата на експериментална работа**, както и да разработи **Модели за прогнозно развитие** на комуникационно-транспортните системи в големите и много големите градове, където проблемите са най-сериозни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Квалификацията на арх. ПЕТЪР НИКОЛОВ и досегашната му работа ми позволяват да направя извода, че е разработена качествена и полезна за теорията и практиката дисертация, а авторът показва с този труд, че може да анализира, диагностизира и синтезира проблеми, формулирайки изводи и предложения в разглежданата област. Проучени са материали от разнообразни източници и различни автори по темата. Извлечена е сентенцията по темата и са формулирани и систематизирани изводи. Направените и защитени в дисертационния труд приноси приемам.

Всичко гореизложено ми дава основание да приема дисертационния труд на арх. ПЕТЪР НИКОЛОВ за завършен. Спазени са изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ДВ, бр. 38 от 21.05.2010 г., изм. ДВ, бр. 81 от 15.10.2010 г. и последвали изменения и допълнения), Правилника към него и нормативните документи на УАСГ.

В качеството си на член на Научното жури и рецензент на дисертационния труд давам своя положителен вот „ЗА“ присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР“ на арх. ПЕТЪР НИКОЛОВ.

.....
(Член-кореспондент на БАН, проф. д.а.н. арх. АТАНАС КОВАЧЕВ,
Чуждестранен член на Руската академия на архитектурата и строителните науки)

София, 22.06.2021 г.